

นิยามของความรู้

วรพล พรหมิกบุตร

สังคมสมัยใหม่มีเงื่อนไขเอื้ออำนวยให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของตนผ่านกลไกขององค์กรทางสังคมแบบรูปนัย (*Formal organization*) ไม่ว่ากิจกรรมทางสังคมนั้นจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางเศรษฐกิจ, การเมือง, ศาสนา, การศึกษา, สาธารณสุข หรือสันติภาพ เป็นต้น องค์กรรูปนัยชนิดสำคัญซึ่งได้รับการจัดตั้งให้มีกลไกดำเนินกระบวนการศึกษาในสังคมปัจจุบัน คือ สถาบันทางวิชาการ รูปแบบที่สำคัญขององค์กรที่เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางวิชาการในสังคมปัจจุบันได้แก่ โรงเรียนและมหาวิทยาลัย องค์กรเหล่านี้มีบุคลากร ทรัพยากรและกลไกในการจัดการและดำเนินกระบวนการศึกษาซึ่งมักเรียกกันด้วยศัพท์ทางเทคนิคว่า “ การศึกษาอย่างเป็นทางการ ” (*Formal education*)

พวกเราส่วนใหญ่ใช้ชีวิตเสียสละส่วนหนึ่งอยู่ภายในกระแสของกระบวนการศึกษาอย่างเป็นทางการ โดยมักจะมีความเข้าใจร่วมกันเป็นอัตโนมัติว่า เวลาที่สูญเสียไปในช่วงชีวิตเสียวนั้นถูกใช้เพื่อแสวงหาและสะสม “ ความรู้ ” อันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตต่อไปในสังคม

คนจำนวนมากในสังคมสมัยใหม่มีชีวิตเสียสำคัญผูกพันใกล้ชิดกับกระบวนการศึกษาและความรู้ ถ้าหากเราเริ่มนับคริสต์ศตวรรษที่ 17 ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมสมัยใหม่ช่วงระยะเวลาสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมาไปนั้นก็เป็นช่วงเวลาแห่งการสร้างและสะสมความรู้ต่าง ๆ มากมายมหาศาล แต่ถ้าหากคนในสังคมสมัยใหม่อย่างพวกเราถูกตั้งคำถามอย่างกระหน่ำกันว่าความรู้คืออะไร? หลายคนจะงุนงงไม่แน่ใจ มนุษย์ในสังคมสมัยใหม่อาจใช้ชีวิตเสียสำคัญร่วมดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ หรือแม้แต่ว่าอาจจะมีชีวิตเกี่ยวข้องกับพัวพันอยู่กับความรู้ตลอดเวลา แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะสามารถกำหนดนิยามของความรู้ให้ได้ความหมายอย่างชัดเจนเสมอไป

ในการสัมมนาวิชาสังคมวิทยาความรู้คราวหนึ่ง นักศึกษากลุ่มหนึ่งถูกตั้งคำถามว่า ความรู้คืออะไร? ไม่มีใครสามารถให้คำตอบที่ชัดเจนจนเป็นที่พอใจต่อตนเองได้ ในขณะที่นั้นอีกหนึ่งสัปดาห์ต่อมา นักศึกษากลุ่มนั้นกลับมาร่วมสัมมนาพร้อมกับคำตอบของแต่ละคน

นักศึกษา รายที่ 1

“ความรู้เป็นคำอธิบายต่าง ๆ ซึ่งหลากหลายด้วยวาทกรรม

(Discourse) และเป็นคำอธิบายเกี่ยวกับทุกเรื่องที่มีมนุษย์ต้องการ
เข้าใจ ”

นักศึกษาชายที่ 2

“ ความรู้ คือ ความเชื่อที่ถูกต้องซึ่งสร้างขึ้นอย่างสมเหตุสมผล
บนพื้นฐานของสิ่งที่ถูกต้อง ”

นักศึกษาชายที่ 3

“ ความรู้ คือ การตระหนักรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับปรากฏการณ์
หรือแบบแผนที่ปรากฏทำให้ผู้ตระหนักรู้นั้นเกิดความคิดและจินตภาพ
เกี่ยวกับปรากฏการณ์ ”

นักศึกษาชายที่ 4

“ ความรู้ คือ ความพยายามที่จะเข้าถึงความเป็นจริงในแง่
มุมต่าง ๆ ของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์รับรู้ได้โดยปราศจากอคติ ”

นักศึกษาชายที่ 5

“ ความรู้ต้องมีลักษณะสำคัญ คือ (1) เป็นความเข้าใจที่
สอดคล้องตรงกับสภาพความจริง ที่ปรากฏและมีแบบแผนในตัวเอง
(2) เป็นสิ่งที่ซึ่งช่วยให้มนุษย์สามารถจัดการกับสภาพการณ์และปัญ-

หรรษา ๆ ตัวได้และ (3) เป็นกระแสดความคิดที่เป็นแบบแผนหลักซึ่ง
สังคมในขณะนั้นยอมรับเชื่อถือ ”

นักศึกษารายที่ 6

“ ความรู้ คือ สิ่งที่มนุษย์รับรู้ผ่านกระบวนการสำนึก
(Cognitive process) เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ แล้วแปรสภาพการ
รับรู้ให้กลายเป็นผลผลิต (product) ซึ่งเป็นเนื้อหาสาระของความรู้ ”

นักศึกษารายที่ 7

“ ความรู้ คือ องค์ของการอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลในการ
บันทึกความไม่รู้ให้ลดน้อยลง โดยใช้กระบวนการทางญาณวิทยา
(epistemological process) เป็นประโยชน์ในการพิจารณาภาวะ
ที่เป็นอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ว่ามีลักษณะอย่างไร? ”

นักศึกษารายที่ 8

“ ความรู้เป็นคำอธิบายเกี่ยวกับสิ่งซึ่งมนุษย์ต้องการรู้และนำ
มาตอบสนองความต้องการของตนหรือนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนิน
ชีวิตของตน ”

นักศึกษารายที่ 9

“ความรู้ คือ ระบบความคิดที่มนุษย์ใช้อธิบายเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวมนุษย์ ”

คำตอบเหล่านี้ชี้ให้เราเห็นว่า บัณฑิตบุคคลแต่ละรายอาจให้นิยามของความรู้แตกต่างกัน ความแตกต่างดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเนื่องจากผู้ตอบแต่ละรายพิจารณาลักษณะสำคัญของความรู้จากมุมมอง (perspective) ที่แตกต่างกัน หรืออาจใช้พื้นฐานความคิดทางปรัชญา (philosophical groundwork) ที่แตกต่างกันในการกำหนดนิยามดังกล่าว เช่น นักศึกษารายที่ 2 สร้างนิยามของความรู้ขึ้นบนพื้นฐานของความคิดทางปรัชญาแบบเหตุผลนิยม (Rationalism) ในขณะที่นักศึกษารายที่ 5 ใช้พื้นฐานความคิดทางปรัชญาแบบประจักษ์นิยม (Empiricism) เป็นต้น

นิยามที่แตกต่างกันเหล่านี้นอกจากจะชี้ให้เห็นมุมมองและพื้นฐานความคิดทางปรัชญาที่แตกต่างกันของผู้กำหนดนิยามแล้วยังสะท้อนให้เห็นความคลุมเครือในนิยามของความรู้อีกด้วย

ความแตกต่างกันในนิยามของความรู้ตามมุมมองหรือพื้นฐานความคิดทางปรัชญาที่แตกต่างกันดังกล่าวทำให้เกิดความยากลำบากในการบ่งชี้ให้ชัดเจนว่า อะไรคือความรู้? เนื่องจากสิ่งที่ถือว่าเป็นความรู้ตามความคิดทางปรัชญาแบบหนึ่งอาจไม่ถูกเรียกว่าเป็นความรู้ในทัศนะของความคิดทางปรัชญาแบบอื่น ๆ ถ้าหากต้องการเข้าใจความหมายของความรู้เราจะต้องมีนิยามของความรู้ที่ชัดเจน ไม่คลุมเครือ กล่าวคือ นิยามของความรู้นั้นต้องมีความสามารถในการอธิบายครอบคลุม (generalization) โดยปราศจากการผูกพันติดอยู่กับทัศนะทางปรัชญาใดรายหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจง กล่าวอีกนัยหนึ่ง, นิยามของความรู้ดังกล่าวควรจะเป็นที่ยอมรับได้ อย่างหลากหลายโดยบุคคลซึ่งมีทัศนะทางปรัชญาแตกต่างกัน

เราสามารถสร้างนิยามของความรู้ที่ไม่ผูกพันติดอยู่กับทัศนะทางปรัชญาเฉพาะด้านได้อย่างไร?

วิถีทางหนึ่งซึ่งอาจทำได้ คือ การกำหนดความรู้โดยพิจารณาบริบทหรือเงื่อนไขภาวะการณ์ทางสังคม (Social context) และวัตถุประสงค์ (Objective) ขึ้นพื้นฐานของกระบวนการสร้างความรู้

ในการพิจารณาบริบทและวัตถุประสงค์ขั้นพื้นฐานของกระบวนการสร้างความรู้เราอาจเริ่มต้นด้วยการพิจารณาข้อเท็จจริงที่ว่า การสร้างความรู้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่มนุษย์กระทำอย่างมีสำนึก โดยมีมูลเหตุจูงใจอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแรงผลักดัน

กิจกรรมซึ่งดำเนินไปตามแรงผลักดันของมูลเหตุจูงใจต่าง ๆ มักถูกกระทำภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (ผู้กระทำ การ) กับสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เช่นมนุษย์ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างตัวมนุษย์กับทรัพยากรที่มนุษย์ต้องการนำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคเป็นต้น การสร้างความรู้ก็เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่ถูกกระทำภายใต้เงื่อนไขภาวะการณ์ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม กล่าวอีกนัยหนึ่ง, กิจกรรมการสร้างความรู้ล้วนเกิดขึ้นภายในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดมุ่งหมายขั้นพื้นฐานในการนำความรู้ที่สร้างขึ้นได้มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินความสัมพันธ์ดังกล่าว

ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม ได้อย่างราบรื่นมนุษย์จำเป็นต้องทำความเข้าใจลักษณะ

ต่าง ๆ ทั้งของตนเองและลักษณะของสิ่งแวดล้อม ดังนั้นมนุษย์ต้องการสร้าง “สื่อ” อย่างใดอย่างหนึ่ง สำหรับใช้ประโยชน์ในการทำความเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

ดังนั้น เราสามารถกล่าวได้ในขั้นนี้ว่า การสร้างความรู้เป็นกิจกรรมซึ่งดำเนินไปภายในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดมุ่งหมายขั้นมูลฐานในการสร้างสื่อสำหรับทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เพื่อนำความเข้าใจดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณาประเด็นการศึกษาอันหลากหลายซึ่งมนุษย์สนใจศึกษาค้นคว้ามาในยุคสมัยต่าง ๆ เราอาจจัดกลุ่มแยกประเภทอันหลากหลายซึ่งมนุษย์สนใจศึกษาได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ตัวมนุษย์เองและสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง, วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Object of study) ในประวัติศาสตร์การค้นคว้าของมนุษย์ไม่เคยมีอะไรนอกเหนือไปจากลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์และลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยในวิถีทางต่าง ๆ

มนุษย์ศึกษาตนเองจากหลายมุมมอง เช่น ศึกษาองค์ประกอบ
 ในร่างกายของตน (สรีรวิทยา, ชีววิทยา, พันธุกรรมศาสตร์) หรือ
 ศึกษาองค์ประกอบหรือลักษณะทางด้านอารมณ์และความคิดของตน
 (จิตวิทยา) เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน, มนุษย์ก็สนใจศึกษาสิ่งต่าง ๆ
 ที่แวดล้อมตนเอง สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มีองค์ประกอบย่อย 2 ส่วน ได้แก่
 มนุษย์คนอื่น ๆ ซึ่งมีชีวิตทางสังคมแวดล้อมเราแต่ละคน และสิ่งแวดล้อม
 ชนิดอื่น ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ในสังคม เช่น พื้นดิน แม่น้ำ ไฟ แร่ธาตุ สัตว์
 พืช เป็นต้น ดังนั้น, เราสามารถกล่าวได้ว่า นอกเหนือไปจากความ
 สนใจในการทำความเข้าใจตนเองแล้ว มนุษย์ยังต้องการทำความเข้าใจ
 เข้าใจคนอื่น ๆ ที่ดำเนินชีวิตแวดล้อมและมีความสัมพันธ์กับตนเอง
 อยู่ในโลกทางสังคม (Social world) และยังต้องการทำความเข้าใจ
 สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ อีกหลากหลายภายในโลกทางวัตถุ (material
 world) ทั้งโลกทางสังคมและโลกทางวัตถุคือองค์ประกอบพื้นฐาน
 2 ส่วน ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตของมนุษย์
 มนุษย์, โลกทางสังคมและโลกทางวัตถุ คือ องค์ประกอบ
 พื้นฐานที่ปรากฏอยู่ด้วยกันอย่างต่อเนื่องในกาลและเทศะโดยมี

ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างแนบแน่น องค์ประกอบทั้งหมดนี้รวมตัวกันเป็น “ธรรมชาติ” (*nature*) ที่สมบูรณ์ กิจกรรมการค้นคว้าของมนุษย์มีจุดมุ่งหมายขึ้นพื้นฐานที่จะทำความเข้าใจธรรมชาติเหล่านี้ มนุษย์ต้องการทำความเข้าใจลักษณะหรือภาวะที่เป็นจริง (*reality*) ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในธรรมชาติ

มนุษย์ดำเนินกิจกรรมทุกชนิดของตนโดยการออกแบบวิธีการ (*method*) ซึ่งตนเชื่อในขณะนั้นว่าเหมาะสมหรือมีประสิทธิภาพในการบรรลุจุดมุ่งหมายของกิจกรรมดังกล่าว และแก้ไขปรับปรุงวิธีการเหล่านั้นเมื่อเห็นว่ามันขาดความเหมาะสมหรือหย่อนประสิทธิภาพในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป เช่น มนุษย์ออกแบบจอบเสียมสำหรับใช้ในการขุดดินเพื่อการเกษตรแล้วพัฒนาต่อ ๆ มาเป็นรถแทรกเตอร์ หรือออกแบบเกวียนสำหรับใช้ในการเดินทางบนพื้นผิวโลกแล้วพัฒนาต่อมาเป็นรถยนต์ เป็นต้น เรามักจะเรียกวิธีการเหล่านี้ว่า “เทคโนโลยี” (*technology*) เช่น เทคโนโลยีการเกษตร เทคโนโลยีการสื่อสารคมนาคม ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะเข้าใจภาวะที่เป็นจริงของธรรมชาติ, มนุษย์ก็ได้ออกแบบวิธีการต่าง ๆ ซึ่งตนเอง

เชื่อในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ว่ามีประสิทธิภาพในการบรรลุจุดมุ่งหมายของ
กิจกรรมการค้นคว้า ทั้งยังได้ปรับปรุงแก้ไขวิธีการค้นคว้าต่าง ๆ เมื่อ
เห็นว่ามันขาดประสิทธิภาพในการสร้างความรู้ที่สมจริงสอดคล้องกับ
ภาวะของธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม, เรามักจะไม่เรียกวิธีการค้นคว้า
ความรู้ต่าง ๆ ของมนุษย์ว่า “เทคโนโลยีการสร้างความรู้” หรือ “เทค-
โนโลยีการค้นคว้า” แต่อาจจะเรียกมันรวม ๆ กันว่า “ญาณวิทยา”
(Epistemology) หรือ “ระเบียบวิธีศึกษา” (Methodology)

ไม่ว่าเราจะเรียกมันว่าอย่างไรก็ตาม, วิธีการเหล่านั้นก็คือ
วิธีการซึ่งมนุษย์ในกาลเทศะต่าง ๆ ออกแบบขึ้นโดยเชื่อในขณะนั้น ๆ
ว่ามันสามารถถูกประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพในการบรรลุจุด
มุ่งหมายที่ตนเองต้องการทำความเข้าใจภาวะที่แท้จริงของธรรมชาติ

ในการออกแบบวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อดำเนินกิจกรรม
ต่าง ๆ มนุษย์จำเป็นต้องอาศัยความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นพื้นฐาน
รองรับหรือเป็นกรอบกำหนดการออกแบบวิธีนั้น ๆ ลักษณะของวิธีการ
ที่ออกแบบ ได้จึงมีความสัมพันธ์กับพื้นฐานความคิดที่รองรับการออก
แบบ เช่น จอบเสียมและรถแทรกเตอร์ถูกออกแบบขึ้นบนพื้นฐานความ

คิดว่าเครื่องมือชุดที่มีประสิทธิภาพต้องมีความแข็งแกร่งและคม วิธีการค้นคว้าของมนุษย์แต่ละวิธีก็ถูกออกแบบขึ้นบนพื้นฐานความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งรองรับหรือเป็นกรอบความคิดกำหนดลักษณะวิธีการค้นคว่านั้น นักวิชาการมักเรียกความคิดพื้นฐานซึ่งรองรับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ว่าความคิดเชิงปรัชญา ความคิดเชิงปรัชญาหลายลักษณะถูกสร้างขึ้นใช้เป็นฐานความคิดรองรับหรือกรอบความคิดกำหนดการออกแบบวิธีการค้นคว้าต่าง ๆ หลากหลายวิธีในประวัติศาสตร์การสร้างความรู้ของมนุษย์สมัยต่าง ๆ เช่น กรอบความคิดแบบเหตุผลนิยม (*Rationalism*) กรอบความคิดแบบจิตนิยม (*Idealism*) และกรอบความคิดแบบประจักษ์นิยม (*Empiricism*) เป็นต้น

กรอบความคิดเชิงปรัชญาที่แตกต่างกันอาจโน้มนำให้มนุษย์สร้างวิธีการค้นคว้าแตกต่างกัน เช่น กรอบความคิดแบบเหตุผลนิยมเป็นพื้นฐานให้มนุษย์ในสมัยกรีกโบราณออกแบบวิธีการค้นคว้าซึ่งเรียกรวม ๆ กันในปัจจุบันว่า “ ตรรกวิทยา ” (*logic*) ประจักษ์นิยมเป็นกรอบความคิดพื้นฐานรองรับวิธีการที่นักค้นคว้าธรรมชาติเกี่ยวกับโลกทางวัตถุในสมัยปัจจุบันนิยมใช้อย่างแพร่หลายและเรียกวิธีการ

ดังกล่าวว่า “ การทดลอง ” (*experiment*) เป็นต้น

ไม่ว่าวิธีการสร้างความรู้นั้นจะได้รับการออกแบบขึ้นภายใต้การกำหนดของกรอบความคิดเชิงปรัชญาแบบใด วิธีการสร้างความรู้ที่แตกต่างกันดังกล่าวล้วนแต่ถูกมนุษย์ประยุกต์ใช้ในโลกที่แตกต่างกันด้วยจุดมุ่งหมายขั้นพื้นฐานในการสร้างข้อสรุปเชิงสัญลักษณ์ที่มีสาระ (*Content*) อันจะเป็นสื่อนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะต่างๆ ของธรรมชาติ ข้อสรุปเชิงสัญลักษณ์เหล่านี้อาจถูกทำให้ปรากฏในรูปของตัวอักษรบนแผ่นกระดาษ, ถ้อยคำที่เผยแพร่ถ่ายทอดโดยการบอกเล่า, สัญญาณแม่เหล็กไฟฟ้าที่ถูกบันทึกอยู่ในแถบเทปบันทึกเสียงหรือภาพ, หรือสัญลักษณ์รูปแบบอื่นซึ่งมนุษย์ในสังคมสามารถเข้าใจความหมายร่วม (*Shared meaning*) ซึ่งถูกกำหนดให้มีอยู่ในสัญลักษณ์ชนิดนั้น ๆ ได้

ข้อสรุปเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวจึงเป็นผลผลิต (*product*) ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นจากการประยุกต์ใช้วิธีการค้นคว้าต่างๆ ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะให้ได้สื่อสำหรับนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ ผลผลิตที่สร้างขึ้นได้นั้นคือสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่า “ ความรู้ ” (*knowledge*)

เราสามารถกล่าวได้โดยสรุปว่า ความรู้เป็นผลผลิตของมนุษย์ในสังคมซึ่งถูกสร้างขึ้นภายในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยประยุกต์ใช้วิธีการต่างๆ ด้วยจุดมุ่งหมายขั้นมูลฐานในการทำความเข้าใจสถานะต่างๆ ของธรรมชาติ และใช้ประโยชน์จากความรู้นั้นในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม

คำอภิปรายเกี่ยวกับนิยามของความรู้ข้างต้น นอกจากจะไม่ผูกพันติดอยู่กับวิธีการค้นคว้าแบบใดแบบหนึ่งเพียงด้านเดียวแล้ว ยังช่วยให้เราเข้าใจลักษณะพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของความรู้ในฐานะที่เป็น “ภาพพจน์เกี่ยวกับความเป็นจริง” (image of reality)

ไม่ว่าจะถูกสร้างขึ้นด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูงเพียงใดก็ตาม ความรู้ไม่ใช่ “ความจริง” ภายในตัวเอง แต่เป็น “ภาพพจน์เกี่ยวกับความเป็นจริง” ของสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์พยายามสะท้อนออกมาให้เป็นที่เข้าใจร่วมกัน ได้ในรูปของสื่อเชิงสัญลักษณ์ซึ่งมนุษย์ใช้วิธีการต่างๆ สร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายในการอธิบายสถานะต่างๆ ในธรรมชาติ ข้อสรุปเชิงสัญลักษณ์เหล่านี้จึงไม่ใช่ “ความเป็นจริง”

หรือสถานะที่แท้จริงของธรรมชาติโดยตัวของมันเอง แต่เป็น “ภาพพจน์” อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประมาณการเทียบเคียง (approximate) หรือสะท้อนให้เห็นลักษณะต่าง ๆ ของสถานะธรรมชาติ ในทำนองคล้ายคลึงกับที่ภาพถ่ายต่าง ๆ เป็นเพียง “ภาพพจน์” ที่สะท้อนลักษณะของสิ่งที่ถูกถ่ายจากบางมุมมอง ดังนั้นภาพพจน์เกี่ยวกับความเป็นจริง (ไม่ว่าจะถูกสร้างขึ้นด้วยวิธีการใด) จึงมีความคลาดเคลื่อนไปจากลักษณะที่แท้จริงของสิ่งซึ่งมันต้องการอธิบายได้เสมอ ความรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่สามารถประมาณการเทียบเคียงลักษณะที่เป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์แบบมันสามารถเป็นได้เพียงภาพสะท้อนความเป็นจริงบางแง่บางมุมที่มนุษย์ต้องการทำความเข้าใจ ความรู้ทุกชนิดจึงมี “ระดับความจริง” (degree of validity) ซึ่งไม่สมบูรณ์เสมอ

ในทางปฏิบัติ, มนุษย์ไม่สามารถทราบอย่างแน่ชัดว่าลักษณะที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร? แต่มนุษย์พยายามประมาณการลักษณะดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ ในการสร้างภาพพจน์เกี่ยวกับความเป็นจริง ภาพสะท้อนลักษณะโดยประมาณของความเป็นจริงเหล่านี้

คือความรู้ซึ่งจำเป็นต้องถูกประเมินความสมจริงเพื่อรับรองหรือปฏิเสธความน่าเชื่อถือ (reliability) ของความรู้นั้น ในแง่หลักการ, ความรู้ที่สมจริงคือภาพพจน์ที่สามารถหาข้ออธิบายได้โดยสนิทกับลักษณะความเป็นจริงหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ความรู้ที่สมจริงคือคำอธิบายที่สามารถประมาณการเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากความคลาดเคลื่อนอย่างสิ้นเชิง แต่เนื่องจากเราไม่สามารถทราบลักษณะที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ เราจึงไม่สามารถเปรียบเทียบ “ภาพพจน์เกี่ยวกับความเป็นจริง” กับ “ความเป็นจริง” ได้โดยตรง ในทางปฏิบัติเราจำเป็นต้องนำภาพพจน์เกี่ยวกับความเป็นจริง (หรือความรู้ต่าง ๆ) ไปประเมินความสมจริงด้วยวิธีการและหลักเกณฑ์ตามการกำหนดของกรอบความคิดเชิงปรัชญา ดังนั้น, เราจึงอาจมีชุดของหลักเกณฑ์ในการประเมินความสมจริงที่แตกต่างกันได้มากเท่า ๆ กับที่มีชุดของกรอบความคิดและวิธีการสร้างความรู้ที่แตกต่างกัน

เพราะเหตุที่ความรู้ย่อมมีระดับความสมจริงที่แตกต่างกันและการประเมินความสมจริงของความรู้ย่อมทำได้โดยใช้หลักเกณฑ์การ

ประเมินที่แตกต่างกัน เราจึงมักประสบปัญหาในการแยกแยะคำอธิบายที่เป็นความรู้ จากคำอธิบายที่ไม่ใช่ความรู้ ในขณะที่มนุษย์มีความสามารถในการสร้างภาพพจน์เกี่ยวกับความเป็นจริง มนุษย์ยังอาจใช้ศักยภาพดังกล่าวในการสร้างภาพพจน์เกี่ยวกับสิ่งที่ไม่เป็นจริง เช่น ภาพพจน์เกี่ยวกับพระเจ้า ภาพพจน์ที่ว่าโลกแบน ภาพพจน์ที่ว่า “ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ” หรือ “ พรหมลิขิต ” กำหนดชะตาชีวิตทางสังคม เป็นต้น

ภาพพจน์หรือคำอธิบายเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เป็นจริงจึงมีลักษณะเป็น “ ภาพพจน์ที่หลงผิด ” (Myth) มากกว่าที่จะเป็นความรู้ ปัญหาเกี่ยวกับภาพพจน์ที่หลงผิดก็คือในขณะที่เรากำลังสร้างหรือรับถ่ายทอดภาพพจน์ที่ไม่เป็นจริงเหล่านี้ เราไม่สามารถประเมินได้อย่างแน่ชัดว่ามันไม่เป็นจริง เพราะเราไม่สามารถทราบว่าคุณลักษณะที่แท้จริงของสิ่งซึ่งภาพพจน์นั้นต้องการอธิบายมีรูปลักษณะเช่นใดกันแน่? ดังนั้น, การประเมินว่าภาพพจน์ใดเป็นความหลงผิดจึงมีปัญหายุ่งยากซับซ้อนพอ ๆ กับการประเมินระดับความสมจริงของความรู้ต่าง ๆ

การสร้างความรู้กับการสร้างความหลงผิดต่างก็มีลักษณะพื้นฐานเป็นกระบวนการสร้างภาพพจน์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic image construction) ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอกชุมชนวิชาการ ดังนั้น, สิ่งซึ่งได้รับการเผยแพร่ภายในสถาบันทางวิชาการ ในฐานะที่เป็น “ ความรู้ ” จึงอาจมีบางส่วนที่เป็นเพียงความหลงผิดในทำนองกลับกัน, สิ่งซึ่งเรียนรู้กันภายนอกชุมชนทางวิชาการในฐานะที่เป็น “ สามัญสำนึก ” อาจมีบางส่วนซึ่งเป็นความรู้ที่มีระดับความสมจริงสูง

ปัญหาในทางปรัชญาก็คือ เราไม่มีวิธีการที่สามารถขีดเส้นแยกขอบเขตระหว่างความรู้กับความหลงผิดออกจากกันให้ได้อย่างชัดเจนนอกเหนือไปจากการนำเอาความรู้หรือความหลงผิดเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ด้วยความเชื่อถือหรือศรัทธา แล้วตรวจสอบดูผลลัพธ์ระยะยาวจากการประยุกต์ใช้ดังกล่าวว่าเป็นประโยชน์สอดคล้องกับสภาพความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ หรือไม่ ? ความรู้หรือความหลงผิดที่ประยุกต์ใช้ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในขณะนั้นจะได้รับการคำนวณ

รักษาในระยะยาว (เช่น คำอธิบายในวิชาฟิสิกส์, คำอธิบายในโหราศาสตร์) ความรู้หรือความหลงผิดที่เริ่มขาดความสอดคล้องกับสภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จะค่อย ๆ ถูกปฏิเสธไปในที่สุด (เช่น คำอธิบายเกี่ยวกับจักรวาลของปราชญ์สมัยกรีกโบราณ)

ความรู้กับความหลงผิดจึงปรากฏควบคู่กันมาโดยตลอดในประวัติศาสตร์การค้นคว้าของมนุษย์ นี่คือการปรากฏการณ์ธรรมชาติอีกชนิดหนึ่งในโลกทางสังคมของมนุษย์

บรรณานุกรม

1. Arons, A. and Bork, A., eds., (1964), *Science & Ideas*, (New Jersey : Prentice - Hall)
2. Benton, T., (1977), *Philosophical Foundations of the three Sociologies* (London : Routledge & Kegan Paul)
3. Berger, P. and Luckmann, T., (1967), *The Social Construction of Reality*, (New York : Anchor Books)
4. Blumer, H., (1969), *Symbolic Interactionism*, (New Jersey : Prentice - Hall)
5. Braybrook, D., (1965), *Philosophical Problems of the Social Sciences*, (New York : Macmillan)
6. Buchanan, S., (1972), *Truth in the Sciences*, (Charlottesville : University Press of Virginia)
7. Mannheim, K., (1952), *Essays on the Sociology of Knowledge*, (London : Routledge & Kegan Paul)
8. Mulkay, M., (1979), *Science and the Sociology of Knowledge*, (London : George Allen & Unwin)